

Mizgraužu izvagota koksne.

Bīstamākie mežu kaitēkļi un slimības

TEKSTS: Oskars ZAĻKALNS, Dienvidkurzemes virsmežniecības inženieris meža aizsardzības jautājumos.
FOTO: Agnis ŠMITS, publicitātes foto un www.wikimedia.org

Visbīstamākais kaitēklis Latvijas mežos ir **egļu astoņzobu mizgrauzis** (*Ips typographus*). Tas uzbrūk augošām eglēm, bojā zāgmateriālus, ievadot tajos zilējuma sēnīti, un ir karantīnas kaitēklis, kura dēļ varam zaudēt koksnes ārzemju tirgu. Šī kaitēkļa populācija pēdējā laikā atrodas samērā zemā līmenī un savairošanās novērojami lokāli dažādās Latvijas vietās, nodarot kokiem kaitējumu. Egļu astoņzobu mizgrauzis ir tipisks stumbru kaitēklis. Vabole ir tumši brūna līdz melna, spīdīga, klāta ar matiņiem. Gadā attīstās 1–2 paaudzes. Pirmās paaudzes attīstība ilgst 45–85 dienas un parasti saules apspīdētās vietās beidzas jūnija beigās. Pēc olu dēšanas dzīvi palikušās – apmēram 70 % – mātītes izlido vēlreiz un dēj olas, no tām attīstās tā saucamā mizgraužu māsu paaudze, kas izlido augustā.

Vaboles ziemo zemsedzē. Visvairāk apdraudētas ir vēja un ilgstoša sausuma novājinātas egles. Egļu audze mizgraužu darbības rezultātā iet bojā vai izretinās. Šogad nepastāv visaptveroši mizgrauža draudi Latvijas mežsaimniecībā, tāpēc vēlams pielietot pareizas saimnieciskās metodes iespējamo mizgraužu bojājumu ierobežošanā. Pirmām kārtām līdz maijam no audzēm jāizvāc nesen invadētās egles un jāseko līdzi kaitēkļa bojājumiem. Bojātos kokus var pazīt pēc mizgrauža ieskrejām, stumbru svekošanās un brūnaijēm mizas miltiem uz sakņu kakla un mizas kreves plaisās. Ja invāzija turpinās, vasaras periodā invadētie koki no meža jāizvāc mēneša laikā vai arī jāmizo, mizas sadedzinot vai aprokat. Dabisko ienaidnieku mizgrauzim ir daudz, bet visvairāk tos apēd putni. Tiem uzbrūk arī dažādi kukaiņi plēsēji, kas tos apēd, kā arī parazīti, kas kāpuros vai pat pieaugušās vabolēs iedēj savus pēcnācējus.

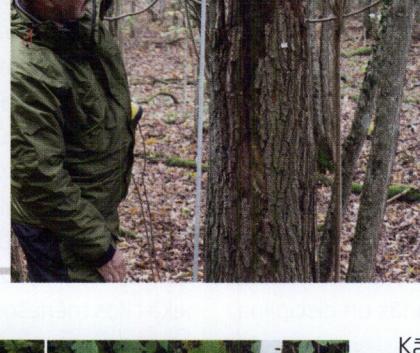
Kā nākošo no aktuālākajiem kaitēkļiem šogad var minēt **zāglapseņi** (sastopamas vairākas sugas). Zāglapseņi galvenokārt vairojas priežu jaunaudzēs, sākot no 6–8 gadus un beidzot ar 40–50 gadus vecām audzēm, bet ir arī sugas, kas bojā egļu jaunaudzēs. Kāpuri nograuzītikai vecās iepriekšējo gadu skujas un jaunās parasti neaiztiekt. Cietušās audzēs bojā neiet, toties ir pieauguma zudumi, izretinās koku vainagi. Kaitēkļu skaits laika gaitā stipri svārstās. Tie regulāri

savairojas ik pēc 10–12 gadiem. Masveida izplatība turpinās 2–4 gadus, bet pēc tam populācija samazinās. Šķiet, ka šie kaitēkļi ir pazuduši, bet dabā saglabājas neliels skaits, lai labvēlīgos apstākļos populāciju atjaunotu. Zāglapseņu iznīcināšanā visnozīmīgākie ir kukaiņēdāji putni – zīlītes, melnais mušķērājs, melnais strazds, tāpēc kaitēkļu apdraudētajās platībās tiem der izvietot būrīšus. No kukaiņiem dabiskie ienaidnieki zāglapseņi ir skudras, jātnieciņi, kāpurmušas un citi.

No aktuālākajām slimībām jāmin **ozolu akutā kalšana**. Inficētie ozoli nokalst un aiziet bojā apmēram trīs līdz piecu gadu laikā no simptomu parādīšanās brīža. Tomēr pastāv iespēja, ka inficētais ozols var atveļojties. Šo slimību ierosina zinātnei pilnīgi jaunas baktērijas, visbiežāk – *Gibbsiella quercinecans* un *Brenneria goodwinii*.

Svarīgākā pazīme, pēc kuras slimību iespējams atpazīt, – inficētā koka stumbru tek tumšs, lipīgs šķidrums (eksudāts),

kas izdalās pa mazām, vertikālām plaisām. Iesākumā tumšā šķidruma izdalīšanās vērojama vienu līdz divus metrus virs zemes, bet pēc tam tā var būt novērojama arī koka lapotnē. Šķidruma izdalīšanās parasti vērojama pavasarī (martā – jūnijā) un rudenī (oktobrī – novembrī).

Inficētajos kokos gandrīz vienmēr konstatējama šaurspārnu krāšņvabole (*Agrilus biguttatus*), kas iespējams ir slimības pārnēsātāja.

Kā nākošā un Joti postoša ir **sakņu trupe**, kas bojā gan egli, gan arī priedi. *Heterobasidion annosum* (Fr.) Bref. izraisītā sakņu trupe ir ekonomiski visnozīmīgākā skujkoku slimība ziemeļu mērenajos reģionos. Šī koksni noārdošā sēne sastopama gandrīz visos apsaimniekotajos mežos visā ziemeļu puslodē. Sakņu piepes radītie zaudējumi ik gadu Eiropā, pēc dažādu autoru datiem, veido apmēram 790 milj. EUR.

